

ISTRAŽIVANJA

ISUSOVO DJETINJSTVO PO MT: POVIJEST – TEOLOGIJA

Marijan Jerko Fućak

O Isusovu su djetinjstvu u naše dane napisane dvije povelike knjige, obje djelo katoličkog pisca. Prvu je napisao veoma poznati bibličar američki salvatorijanac Raymond E. Brown¹, drugu nama osobito poznati i nedavno u nas nagrađeni francuski teolog Rene Laurentin². Prvi jako ističe poruku tih poglavlja te pokazuje kako je o povijesnosti teško suditi i zaključivati, drugi jače naglasuje povijesnost, ne isključujući dakako ni poruke. Naknadnu ocjenu Laurentinove knjige završava Brown ovako: „Bilo kako bilo, Laurentin i ja *trebali bismo* se slagati da netko može biti uvažen i poštovan kršćanski učenjak, potpuno lojalan rimokatolik i duboko duhovno poštovati i Krista i Mariju, *držao on ili ne* da su Marija i Josip početno živjeli u Nazaretu ili u Betlehemu, da je postojao popis svega svijeta, da je zvijezda izašla na istoku i išla prema Betlehemu, da su magi došli s istoka u Betlehem, da je Herod znao za Isusovo rođenje i da je poubijao djecu, da su Marija i Josip bježali u Egipat, da su velike kršćanske hvalospjeve izvorno izgovorili oni kojima se pripisuju. Još jednom: ja ne tvrdim da mislim kako su sve te pojedinosti ili većina njih nepovijesne — ja to ne znam. Nego ja tvrdim da je sve to prije pitanje znanosti nego katoličke vjere ili ljubavi prema Kristu i Mariji. Ako Laurentin misli da su pojedinosti koje sam up-

ravo nabrojio, pitanje vjere, on bi to morao dokazati.”³

Možda Brown piše malo zaostreno. Jer Laurentin o pitanju povijesnosti piše dosta oprezno. Govori npr. o „reference aux evenements” ili o „reference... a des faits reels”. Izrijeком se osim toga ograđuje od apologetike s početka stoljeća. Prigovara joj što nije vodila računa o činjenici da povijest bilježi samo ono što ima nekoga interesa i smisla za nju. Osim toga on izričito tvrdi da pisci Evanđelja djetinjstva nisu pisali neku podrobnu kroniku ni apologetsku raspravu, nego su tražili odrediti tko je Isus u ovom djelomično nejasnom razdoblju njegova života. Obojica pak, i Laurentin i Brown, dobro pokazuju da su ova poglavlja povijest u biblijskom, a ne u modernom smislu: očituju novost koja je započela s Isusom Kristom, novost još skrivenu pa je treba otkriti po znamenjima.

¹ The Birth of Messiah. A Commentary on the Infancy Narratives in Matthew and Luke. An Image Book. Doubleday. New York—London—Toronto—Sydney—Auckland (1977), 594 str.

² Les Évangiles de l'Enfance du Christ. Desclée, Paris 1982, 633 str.

³ „More Polemical than Instructive R. Laurentin on the Infancy Narratives”: Marianum XLVII (1985) 188—207, cit. 205.

Pa i unatoč svemu tomu, Brownov sud upućuje na dva osnovna usmjerenja u promatranju ovih evanđeoskih poglavlja i Evanđelja uopće: povjesničarsko i navjestiteljsko. Prvo pita što se, gdje i kada dogodilo; drugo ističe što dogođeno znači i nama govori. Prvo bismo mogli nazvati zapadnjačkim, drugo istočnjačkim. Jer zapadnjaci su više obuzeti činjenicama, a istočnjaci njihovim smislom.

POVJESNIČARSKO USMJERENJE

Da bi se moglo ozbiljno, odgovorno, znanstveno odgovoriti na pitanje o povijesnosti događaja o kojima je ovdje riječ, trebalo bi prije toga riješiti mnoge probleme, dosad neriješene i gotovo nerješive, o povijesti i povijesnosti uopće te o povijesti i povijesti s kršćanskog i biblijskoga gledišta.

Povijest i povijesnost općenito

Učenjaci razlikuju življenu i pripovijedanu povijest.⁴ U prvom je slučaju riječ o dogođenim činjenicama (*res gestae, cursus rerum*, govorili su stari, *Geschichte*, od glagola *geschehen*, vele danas Nijemci), o životu, dakle; a u drugome o pripovijedanoj povijesti, znanosti, koju su stari zvali *historia*, a moderni za njima *Historie*. Hrvatski jezik za oba slučaja poznaje samo riječ povijest. Samo se u prvom slučaju ona piše s malim početnim slovom (pa govorimo npr. o povijesti Hrvata), a u drugome s velikim (kad je riječ npr. o Klaićevoj Povijesti Hrvata).

Osim toga valja razlikovati činjenice (*facta*) i događaje ili doživljaje (*eventus*). Činjenice (promatrane samo za se, *in se*) postaju događaji ili doživljaji kad ih promatramo u odnosu prema nekome, dogođene za nekoga. Činjenice su dakle predmet čovjekova iskustva, iskustva po kojemu one postaju doživljaji. Doživljaji koji su onda građa pisane ili pripovijedane povijesti. I to predmet neobično složen upravo i danas zbog toga odnosa prema ljudima. Složen po opsegu ljudi kojih se tiče, po vremenskom trajanju i po razinama ljudskog iskustva. Može biti posrijedi ljudsko iskustvo

nekoga pojedinca, uže skupine, naroda ili čak više naroda zajedno s najrazličitijim odnosima među njima: pojedinca s pojedincem, s narodom, s narodima; naroda s narodom ili narodima. Budući pak da se ljudsko iskustvo odvija u vremenu, ono je složeno i s obzirom na trajanje. Teže ga je ili lakše spoznati i obuhvatiti već prema tome traje li jedan dan, jednu godinu, jedan ljudski život, stoljeće ili više stoljeća. Iskustvo je složeno i s obzirom na razine doživljavanja, s obzirom na to dakle doživljava li se život samo kao niz činjenica, ili se u njemu otkriva afektivna, ili estetska ili ideološka ili duhovna ili religiozna razina. U zbilji se pak sve te uvjetovanosti i zrenici prepliću (različiti ljudi, pogotovo pak skupine, isti događaj istoga trajanja doživljavaju na različitim razinama; itd) pa i to još više zamrsuje predmet povijesnog istraživanja. Osim toga tragovi koje je život ostavio za sobom (dokumentacija) često su veoma oskudni i nekontinuirani. Zbog svega toga povjesnik neizbježno mora izabirati, probirati, sužavati, ograničavati svoj zrenik, središte interesa svojega istraživanja. Po sebi je jasno kako je nemoguće sve to uočavati i uvažavati (pogotovo je to nemoguće nestručnjaku) pa se spontano ide u jednostranost, koja može ići sve do površnosti i primitivizma.

Ali nisu tako mnogostruko uvjetovane same činjenice i događaji koje povjesnik istražuje i o kojima piše. Uvjetovan je i on sam. I on je uvijek uronjen u neko događanje. Iz te uvjetovanosti on postavlja pitanja, ona određuje njegov interes, njegovo istraživanje, izbor, vrednovanje i tumačenje izvora, zapažanje i tumačenje činjenica. Stoga je povijest neodvojiva od povjesnika, ona je njime duboko obilježena.

Zbog svega je toga, pa i bez obzira na bogatstvo ili oskudnost dokumentacije, pisana ili pripovijedana povijest samo povijesnikova konstrukcija; nije ni fotografija ni magnetoskopski snimak zbilje o kojoj je riječ (a i snimci su uvijek odraz kuta s kojega snimatelj snima). Stoga je potrebno otkriti povijesnikov kut gledanja, uobičajene književne i znanstvene postupke

⁴ GRELOT, Pierre, *Evangiles et histoire*. Desclée, Paris (1985) 101–116. Iz toga djela preuzimam misli o povijesnosti.

njegova vremena i njegove sredine. To tvori njegov, rekli bi skolastici, *obiectum formale quo*, kut pod kojim sve promatra. To može npr. biti čisto empirijsko nizanje pojedinosti zapaženih ili prikupljenih i smještenih u neki prostor i vrijeme. Može to biti i razvoj psihološke drame pojedinih osoba (onda je na njih usredotočena pozornost prije svega drugoga) ili pak otkrivanje mreže političkih spleta (koje onda imaju takve i takve posljedice za društveni život, ili pak za život nekoga pojedinca) ili ekonomska situacija ili religiozni život pojedinca ili skupina u njihovim suodnosnostima ili napokon iskustvo vjere pojedinca ili zajednice (kakav je slučaj u Bibliji).

O tom onda zreniku ovisi i odabir i tumačenje događaja, odn. svjedočanstava o njima. Zbog toga nema čisto „objektivnoga“ izvještaja, nego se „istina“ izvještaja nalazi upravo u piščevu tumačenju. A tumačenje je rezultat svih spomenutih (i još mnogih drugih) uvjetovanosti i okolnosti. Stoga piše H. J. Marrou: „Povijest je istinita – ispravna u onoj mjeri u kojoj povjesnik ima valjane razloge da drugi steknu povjerenje u ono što je on shvatio u dokumentima.“⁵

Tumačenje pak, ne želi li biti čista filozofija povijesti, mora biti uklopljeno u pripovijedanje. Pripovijedanje je dakle još jedan aspekt povijesti. Ono je konkretna evokacija ljudskoga iskustva; piščev izbor iz cjelokupnosti događanja, izbor koji zadržava neke pojedinosti, druge nužno ispušta. Stoga istina izvješća nije isto što i točnost svih pojedinosti; pojedinosti su podređene sklopu cjeline.

I pripovjedački su oblici različiti u različitim kulturama. Svi oni imaju svoju vrijednost. Samo valja dobro uočiti o kojemu je riječ u konkretnu slučaju. Inače ćemo krivo suditi i procjenjivati izvještaj iz svojega zrenika (načina gledanja npr. 19. ili 20. stoljeća ili pak iz načina promatranja i pisanja 19. st. onda kad smo već na kraju 20. stoljeća, koje je u mnogome usavršilo gledišta prethodnoga).

Povijest s biblijsko–kršćanskoga gledišta

Dosadašnja razmišljanja vrijede za svaku povijest. Ali biblijska povijest i kršćansko gleda-

nje na nju ima još neke posebnosti. Te se posebnosti temelje na jednom od osnovnih biblijskih i kršćanskih uvjerenja: da Bog ima svoj naum sa svijetom i da ga tijekom povijesti postupno ostvaruje. Posljedica je toga uvjerenja potreba da se pojedini događaji smatraju samo dijelom svete povijesti pa se stoga nastoji smještati ih u tu povijest, povijest spasenja; ustanoviti i pokazati koje mjesto zauzimaju u naumu Božjemu i u njegovu ostvarenju. Taj je naum smislen, razuman, ali se ne da utemeljiti ni obrazložiti samo razumskim razlozima.⁶ Taj je, specifično vjernički, zrenik zastupljen gotovo uvijek u Bibliji.

Već Rufin iz Akvileje (345–410/411) u prijevodu Origena razlikuje izričaj *historica narratio* i *historialis intelligentia*, tj. događaj i njegovo tumačenje.⁷ Riječ se *historialis* nalazi i u drugih starih crkvenih pisaca. Na temelju te razlike govori i Grelot u novije vrijeme o „aspect historique“ i „aspect historial“. Prvi je čista konstatacija empirijski provjerljivih ili iz dokumenata izvedivih elemenata. Drugi je interpretativno razmišljanje o misterioznoj zbilji koja stoji iza povijesti i koja se ne da doseći nikakvom empirijskom spoznajom, a mi je zovemo planom ili naumom Božjim. Primjer: Isusova je smrt na križu, u petak popodne, na Golgoti, između 2 razbojnika historijski aspekt zbilje za koji historijalni aspekt tvrdi da je to bilo „za naše grijeh“ (1 Kor 15,3) i da je to bio „prijelaz k Ocu“ (Iv 13,1). Ili: Isus „se nastani u gradu zvanu Nazaret“ historijski je aspekt, a susljedna rečenica – „da se ispuni što je rečeno po prorocima: Zvat će se Nazarećanin“ – historijalni aspekt jedne te iste zbilje. To je razlikovanje u skladu s izrekom 2. vatikanskog sabora: „Istina se, naime, drugačije i drugačije iznosi i izražava u tekstovima koji su ili – *na različit način – povijesni*, ili *proročki*...“ (DV 12b). Istaknuo sam riječi kojima Sabor ističe različite načine povijesnosti. Potrebno je dakle – pa i u okviru samog povijesnog izvještaja, a kamoli onda kad nije i ne želi

⁵ De la connaissance historique, 232 (cit. po Grelotu).

⁶ GRELOT, Évangiles 134.

⁷ Ib. 115 i dalje.

biti povijestan — najprije ustanoviti koje je „središte“, „čvorište“ spisa ili njegova dijela, što zapravo želi poručiti, a onda ispitati u kojem su odnosu prema tom „središtu“ sve pojedinosti izvještaja. Različiti su novozavjetni spisi npr. htjeli istaći različite aspekte Isusova događaja. Stoga u NZ i postoje različite „slike“ o Isusu, pa čak i različite teologije.⁸

No za pravo vrednovanje evanđeoskih izvještaja i njihove povijesnosti važno je naglasiti još nešto. Činjenicu da povijest po sebi opisuje prošlost, prošli događaj, a kršćani su — najprije prvi kršćani, kršćani evanđeoskih vremena, uvijek vjerovali da je Isus ne prošlost, nego trajna sadašnjost, da je živ, da je sada—tu—nazočan; dok su oni okupljeni da ga proslave, on je među njima. Stoga književni rod povijesti nije bio prikladan za kršćanski navještaj. A s druge su strane morali i htjeli biti ukorijenjeni u događajima prošlosti, događajima koji su se zbili s Isusom i oko njega. Na kraju drugoga kršćanskoga pokoljenja, kad sve više izumiru neposredni svjedoci događaja, Crkva postaje svjesna da ima neku „prošlost“ koju treba sačuvati da ne bi nastao prekid između nje i njezinih početaka. Tada evanđelisti preuzimaju uspomene apostola i proroka (kršćanskih), Isusove riječi i djela, a tako i građu koju su već prikupili i vjernički promislili kršćanski učitelji, da bi tako zadržali povezanost s kršćanskim počecima, ali i posvjedočili trajnu Isusovu nazočnost u kršćanskoj zajednici. Ne samo riječi, dakle, jer nisu kanili pripovijedati neku bezvremensku mitsku priču ni osnivati neku novu filozofsku školu; ne ni samo događaje, jer nisu željeli davati samo uspomenu na prošlost. Oni donose riječi i prikaze događaja, čime izriču uvjerenje da je On nekadašnji sada među njima nazočan. Na taj način onaj u događajima zasvjedočeni i u izvještajima prikazani Isus i dalje govori Crkvi i po Crkvi.⁹ To nas dovodi do ispravnijeg, s Evanđeljima srodnijeg pristupa Evanđeljima.

NAVJESTITELJSKO USMJERENJE

Evanđelisti pišu kao pošteni, priprosti ljudi, vjernici, navjestitelji, a ne kao stručnjaci za po-

vijest; kao vjernici vjerom tumače događaje o kojima pišu. I pišu priprostim ljudima. Ne dakle kao učeni učenima, jer objava ima biti pristupačna i dostupna svima, ne samo učenim stručnjacima. I pišu načinom kako se to onda obično radilo: pešerski, pučki, simbolički, midraški, kršćanski.

Poput židovskih pešera ističu kako su se u Isusovim događajima ispunila proroštva: Mt 1,22–23; 2,5–6; 2,15; 2,17–18; 2,23; (ovdje nas zanimaju mjesta u Matejevu djetinjstvu, ali ih ima i drugdje u Evanđeljima). Time se Isus i događaji oko njega smještaju u Božji plan te se tvrdi: Isus je Immanuel, S nama Bog (po Iz 7,14), Kralj i Pastir Izraelov (Mih 5,1), Nada Izraelova (Jer 31,51ssl), Špašeni (Izl 4,19–20; Br 23,22; Hoš 11,1) Spasitelj (kao Samson). Mt čak u Mih 5,1 preinačuje „najmanji“ u „nipošto nisi najmanji“ te tako pokazuje kako proroštvo prilagođuje događajima da bi moglo biti jasnije ispunjenje i poruka.

Pučki način prikazivanja dolazi do izričaja u generalizacijama, npr. „sav Jeruzalem“, „sve glavare“ (Mt 2,3.4), a tako i u neizgladenosti spona i prijelaza između pojedinih zgoda. Stoga nam se npr. može činiti kao da se niz događaja — otkriva se da je Marija trudna, Josip smišlja kako da je otpusti, pojavljuje se anđeo, Josip se budi i uzima Mariju — dogodio u par sati; isto bi se to moglo reći i o nizu: magi polaze iz Jeruzalema u Betlehem obnoć (2,9–11), iste se noći vraćaju u svoju zemlju (2,12), odmah se Josipu javlja anđeo („gle“: 2,13) te on s Isusom i Marijom noću odmah bježi u Egipat (2,14).

Simboličan je način izlaganja jasan u pomnu ali nategnutu isticanju tri puta po četrnaest pokoljenja (Mt 1,17), a neki ga vide i u zvijezdi („od Jakova zvijezda izlazi“: Br 24,17) ili snu (tako čestu simbolu Božje objave u Bibliji).

Sličnosti su pak hebrejskih midraša (svojevrsnih tumačenja, „istraživanja“ Pisama onoga vremena) i izvještaja o Isusovu djetinjstvu ne-

⁸ Usp. u tom pogledu naslove biblijskih teologija NZ: Jesus through Many Eyes ili Mnogo glasova jedna vjera.

⁹ O tom više v. PERROT, CHARLES, Jésus et histoire, Desclée, Paris (1979) 48–64.

osporne. Midraš o Mojsiju npr. pripovijeda kako je pretkazano Mojsijevo rođenje; pretkazao ga je neki astrolog, mag ili anđeo. Faraon, preplašen, daje pobiti djecu. Bog javlja u snu Mojsiju ocu da će mu sin biti spašen. Dodajmo tomu da su u Matejevoj zajednici Isusa smatrali novim Mojsijem. Midraš o Jakovu pripovijeda kako je Jakov primio od Boga nalog da bježi u Egipat (tradicionalno židovsko utočište). Midraš o Abrahamu kazuje da se zvijezda izdigla nad druge zvijezde kad se rodio Abraham. Ima i drugih sličnosti, ali i važnih razlika.¹⁰

Midraš je židovsko „istraživanje“ Pisama (*daraš* = istraživati; „vi istražujete Pisma“, veli Isus Židovima u Iv 5,39), istraživanje koje polazi od SZ, amplificira ga, dodaje mu pojediniosti, uljepšava ga, da bi poruka za vrijeme u kojem se istražuje, bila jasnija, jača, dojmovitija, korisnija. Ta je metoda odraz uvjerenja koje u Pismu nalazi život, hranu, pravilo ponašanja, a ne samo neki neutralni, objektivni sadržaj; nadasve pak uvjerenja da je sve to ugrađeno u Božji plan koji se postupno ostvaruje pa se tako jedni događaji nužno nadovezuju na druge. Ima mnogo definicija i vrsta midraša (upućujem na rječnike, enciklopedije, uvode u SP i komentare). Svima je zajednička čudnovatost događaja, utemeljenost na biblijskim tekstovima, aktualnost poruke. Sve je to, podsjetimo se, prepoznatljivo i u izvještajima o Isusovu djetinjstvu. Samo, svi su midraši usmjereni na tumačenje Pisma, a Djetinjstvo, i Evanđelje uopće, na tumačenje Krista.

PRIMJENA NA MT 1–2

Sve to pokazuje kako djetinjstvo po Mt nije jednostavno ni židovski midraš, premda mu je po metodi slično, ni povijest u našem smislu, premda pretpostavlja povijesne događaje. Ono je svojevrsno svjedočanstvo već zrele kršćanske vjere potkraj 1. st. naše ere. To valja u njemu i tražiti.

U ovom ćemo posljednjem odlomku stoga razmotriti što se događa s obzirom na tu poruku kad u ovim poglavljima, povijesno usmjereni, tražimo povijesnost, a što kad, navjesticeljski, otkrivamo poruku.

Povijesnost

Želimo li u prvi plan staviti povijesnost i pošto-poto doznati što se zapravo događalo i dogodilo, susrećemo se u ovim poglavljima zaista s nerješivim problemima.

Evo samo nekih: Izvještaji o djetinjstvu nastali su oko 100 godina nakon događaja o kojima govore. U NZ nema nikakvih tragova da su prije toga postojali u usmenoj predaji. Na temelju čega su onda i kako napisani? U izvještajima se nigdje ne spominje ni vol ni magarac, a tako ni kraljevi (nego magi), ni njihov broj (mi govorimo o tri kralja). Potonje zapravo stvara više afektivne nego logičke ili povijesne poteškoće. Teološki je važniji podatak da se nigdje ne govori o poklonu pastira (jer priprosti su pastiri kod Isusa kao kod svoje kuće). Isusu se klanjaju ne pastiri, nego magi, u Mt predstavnici pogana i tražitelja, jer su ga Židovi u Jeruzalemu odbacili. Mt govori da su Isusa magi našli u kući, dok Lk govori o jaslama (ne o štali!). Tituli Mesija – Krist, Gospodin, Spasitelj pripisuju se u Evanđeljima Isusu tek nakon Uskrsnuća, a u ovim ih izvještajima nalazimo već pri njegovu rođenju. Mt u svojem rodoslovlju nabraja tri puta po četrnaest naraštaja, dok Lk donosi 78 imena naraštaja, a samo im je 14 (možda 17) imena zajedničkih. Po Lk Marija i Josip početno stanuju u Nazaretu, zbog popisa „svega svijeta“ idu u Betlehem (Lk 2,1–5), gdje se rađa Isus te se na kraju posve prirodno vraćaju u Nazaret (2,51). Po Mt se naprotiv ima dojam da su oni jednostavno u Betlehemu, gdje se Isus rađa i gdje mu se klanjaju magi, odakle bježe u Egipat i po povratku moraju u Nazaret, jer u Judeji vlada opasni Arhelaj (2,22–23). Josipov se otac po Mt zove Jakov (Mt 1,16), a po Lk Eli (3,23). Čudnovate pojave s anđelima, snovima, zvijezdom pojavljuju se samo u izvještajima o djetinjstvu, i nigdje više u Evanđeljima. Isus se po Mt rodio za vrijeme Heroda Velikoga, koji je umro 4. g. pr. n.e., a po Lk za, inače veoma problematičnoga, Kvirnijeva popisa, koji se, ako jest, obavljao 6. g. n.e. Kako spojiti ta dva podatka?

¹⁰ Usp. više o tom npr. u TOMIĆ, Celestin, Evanđelja djetinjstva Isusova. KS, Zagreb 1971, str. 21–22.

Samo sam nanizao činjenice koje postavljaju mnoga pitanja i pokazuju kako su ona složena i nejasna. Dodamo li k tome ono što je u 1. točki rečeno o uvjetovanostima povijesnog istraživanja i pisanja povijesti, još je teže doći do točnih faktografskih podataka. I što su pitanja složenija i što je manje kompetencije da se ona stručno riješe, to ostaje više mogućnosti za sumnjičenje ili optuživanje onih koji ih pokušavaju rješavati na neki drugi način osim povijesnoga. Ali time postaje očiglednija i potreba da ta pitanja rješavaju stručnjaci povijesnih znanosti, a da je predmet egzegetsko-geološkoga istraživanja ne povijest, nego poruka.

Poruka

Osim toga treba uvažiti i već naglašenu činjenicu: pred nama su ne događaji nego opisi događaja, i to ne moderni povijesni opisi, nego drevna, oduševljena i zauzeta svjedočanstva vjere, vjere zrele, promišljene i već desetljećima življene.

Pokušajmo stoga na primjerima promotriti tragove koje je ta vjera ostavila na opisu događaja i shvatiti ih kao smjerkaze za naša vjernička razmišljanja i svjedočenja. Da bi se ta poruka jače istakla, suprotstavljamo traženje poruke traženju povijesnosti te promatramo do čega dolazimo kad u izvještajima tražimo što se točno dogodilo, a što kad u njima otkrivamo vjerničku poruku.

Ako *rodoslovlju Isusa Krista* (Mt 1,1–17) pristupamo s povijesnoga gledišta, nezaobilazno se susrećemo s teškim pitanjem kako uskladiti rodoslovlje po Mt s rodoslovljem po Lk (3,23–38). Opazit ćemo osim toga da broj tri puta po 14 pokoljenja nije točan i da je navučen. Neka se imena moraju dvaput brojiti da bi se došlo do toga broja. S druge su pak strane ispuštena neka iz SZ poznata imena kraljeva (Joaš, Amasja, Azarja), a namjesto Jojakima stavljen je njegov brat Jehonija. Teško će ili čak nemoguće biti sve to povijesno uskladiti. Uzmemo li pak tu teškoću i nemogućnost pokazateljem da je posrijedi zapravo simbolički govor, traženo simbolički broj 3 x 14 i pođemo li tragom te simboličke, svečano će nam skandiranje imena za

imenom dočarati da je posrijedi vrhunac duge povijesti: nagovještaj da su se dolaskom Mesije, Sina Abrahamova, Sina Davidova, napokon ispunila obećanja dana prvomu, kraljevstvo drugoga i da se dogodio novi Izlazak iz Babilona, da je dakle započeo novi Božji narod. Katehetski se i aktualizacijski mogu postaviti pitanja: kako su se u velikim događajima i ljudima naše povijesti ostvarivali i neostavivali Božji planovi, u različitim prilikama, neprilikama i progonstvima? I rasla i jačila nada?

Tražimo li u djevičanskom začecu povijesnost, susrećemo se s mučnim pitanjem kako – u jednom uzor-braku – Josip ništa ne zna o toj Marijinoj svetoj tajni pa mu je tek anđeo mora tumačiti ili ako to zna, kako je pravedan kad razmišlja o potajnom otpuštanju Marije. Nužno će nam se nametati i neugodna, u ovom svetom slučaju čak gotovo neumjesna pitanja fiziologije djevičanstva, a nije nevažno ni povijesno pitanje zašto je ono što Mt govori o Isusu (djevičanski začetu) kasnija crkvena predaja prebacila na Mariju (djevičanstvo prije poroda, u porodu i nakon poroda). Navjestiteljski će nam pak pristup, osobito pak historijalni, nedvojbeno pokazati da je posrijedi otajstvo, misterij, nešto dakle što se povijesno ne da istraživati (kao ni Presveto Trojstvo); da se ovim izvještajem želi reći i naglasiti kako je Isus Božji nezasluženi dar čovječanstvu, čisti dar, „rođen ne od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego – od Boga“ (Iv 1,13). Zapazit ćemo osim toga kako Josip rješava svoj problem i problem povijesti svijeta uklapajući se pomno i vjerno u planove Božje. Katehetski je moguće onda poći tragom pitanja: U kojem je smislu i opsegu Isus meni, obitelji, Crkvi, svijetu zaista dar Božji? Kako ga primam(o), svijetu donosim(o), zahvaljujem(o) za nj? Kako istražujem(o) planove Božje da bismo se jospovski uklapali u njih? Kako danas do nas, do svijeta uopće dolazi Riječ Božja? Osobito u perpleksnim situacijama? Osjećamo li odgovornost za to dolaženje Riječi? Smatram(o) li – i ne misleći – da se spasenje može postići našim ljudskim snagama i koliko smo svjesni da je ono zaista Božji dar? Kakav osjećaj imam(o) za Božju svemoć, originalnost, kreativnost, tajnovitost, za puteve po kojima do

nas dolazi i za divljenje toj tajnovitosti?

Povijesni nam pristup kazivanju o *magima* (Mt 2,1–12) sam od sebe nameće pitanja: Tko su oni? Odakle su? Koliko ih je? Kako se zovu? Zašto su pošli najprije u Jeruzalem i tako prouzročili opasnost po kralja kojega traže? Zašto ih zvijezda mora pratiti na putu iz Jeruzalema u Betlehem dugu svega nekoliko kilometara? Kako to da se uznemirio sav Jeruzalem (Mt 2,3)? Što je sa zvijezdom? Je li posrijedi zaista neki komet, kako je naslućivao već Keppler? Napokon, sve zvijezde „idu“ od istoka na zapad; što je onda čudno i znakovito u ovoj zvijezdi? Ako pak uvažimo da je na istoku uopće zvijezda znak kralja (o tome ima mnogo čak likovnih tragova) i vođa prema njemu, pa da i drevno izraelsko proroštvo govori o zvijezdi Jakovljevoj, koje se kasnije tumači mesijanski, shvatit ćemo da su magi ispunjenje proroštva SZ (Iz 60,6; Ps 72,10sl), po kojima će kraljevi i narodi doći u Jeruzalem i pokloniti se Mesiji i donijeti mu dare (stoga i moraju najprije u Jeruzalem). Oni su onda simbol i predstavnici poganskih naroda koji se Mesiji klanjaju, dok mu „pravovjerni narod“ u Jeruzalemu – na temelju Pisama – „o glavi radi“, što je neobično aktualno pokraj 1. stoljeća, kad Mt piše i kad se već Isusova zajednica odvojila od sinagoge. To je onda potresna poruka „pravovjernima“ koji misle da nema Boga osim po njihovoj mjeri i na njihovim stazama; poruka da tko traži nalazi, a tko misli da posjeduje Boga, već ga je izdao i izgubio. Za aktualizaciju te poruke (katehetsku, kad govorim katehisticama) mogu poslužiti pitanja: Što tražim(o) u Pismu? Kako se zalažem(o) da k spasenju imaju pristup svi, i pogani u pravom i u prenesenom smislu? Koliko smo svjesni da smo izabrani ne da se time dičimo kao povlasticom, nego zato da po nama drugi dođu do Boga. Poštujem(o) li različitost putova kojima ljudi traže i nalaze Boga, odgovaraju mu? Tko su današnji pogani; a tko pravovjerni? Tko su današnji magi? Kako prepoznati Boga i njegovo kraljevstvo pod neznatnim znacima (kojima)?

Povijesnički će izoštrenu oku biti zaista čudno što ni *bijeg u Egipat* ni *pokolj nevine djece* ni *povratak iz Egipta* (Mt 2,13–21) nije ostavio traga nigdje u povijesti i nigdje inače u NZ.

Pomnu će pak čitatelju koji u tim tekstovima prepoznaje poruku odmah biti jasno da je posrijedi opis progona Božjeg izabranika, kakav je npr. u SZ bio Abel, Josip, Mojsije, Ilija i dr. Jer pravi je izabranik uvijek progonjen. Tako Isus ponavlja i dovršava Izraelovu povijest, kako i sam tekst kazuje: „Iz Egipta dozvah Sina svoga“ (Mt 2,15; tko bi inače mogao i pomisliti da će se na jednoga čovjeka primijeniti u doslovnu smislu ono što SZ govori o cijelomu narodu u prenesenu smislu?). U Isusu se dakle na neki način ponavlja izgnanstvo u Egipat (rr. 13–15), progon u Babilon (rr. 16–18: tu Rahela – po Jr 31,15 – oplakuje sinove koje odvede u Babilon), a tako i povratak maloga ali puna nade „Ostatka“ (Mt 2,23: Nazarećanin, u Mt neobično ime *Nazoraios*, podsjeća na hebrejski *nasur*, Ostatak, koji uvijek iznova u SZ ispliva iz nesreća da postane početak novoga i obnovljena života). Zato Bog štiti i Isusa, još očitije nego druge svoje izabranike, pa i Mojsija (opis bijega i povratka podsjeća na bijeg Mojsijev iz Egipta i spas u pustinji te povratak u Egipat: Izl 2,15 i 4,19). I za tako spasena Isusa nema mjesta u Judeji: pravovjerna Judeja postaje za nj opasna pa on mora u Galileju, koju će isti Mt, citirajući Izaiju, na početku Isusova javnog djelovanja nazvati „Galileja poganska“ (4,15).

Sve jedna poruka važnija od druge. Evo opet nekoliko pitanja za njezinu (katehetsku) aktualizaciju: Prihvaćam(o) li progonjenost kao sudbinu izabranih? I s time povezanu činjenicu da Isus nikad nije posizao za protusilom, osvetom, pa ni rehabilitacijom, nego je čak i u najopasnijem trenutku svojega života opominjao: „Vrati mač na njegovo mjesto jer svi koji se mača laćaju od mača i ginu“? U čemu je povijest (novoga Izraela) još nedovršena ili je u opasnosti? Vjerujem(o) li da nas Bog štiti ako se za nj založim(o)? Tko je napokon danas „Judeja“ (što iz pravovjerja odbacuje Mesiju)? Tko je „Galileja“ poganska koja ga prima? Osjećam(o) li progon kao poslanje k poganim? I jesmo li u progonstvu kadri vidjeti tračke „Ostatka“, mladice, *nasura*, iz kojega zaista nastaje novi život?

ZAKLJUČAK

Za pojašnjenje i uprizorenje istine o kojoj sam ovdje htio nešto reći, čini mi se rječitom i jasnom prispodoba o vesti ispletenoj od dvobojne vune. Nekoga može zanimati koliko točno na milimetar ima vune jedne, a koliko druge boje. Na to će pitanje moći odgovoriti tako da rasplete vestu i izmjeri dužinu vune jedne i druge boje. To dakle može učiniti samo ako pot-

puno rasplete vestu. Ali vesta nije ispletena zato da se raspliće i da se mjere mm vune, nego zato da nam u njoj bude toplo. Evanđelje je takva topla vesta otkana od povijesnih događaja i poruke što je u njima nalazi vjera. Napisana su ne da se odvaja to jedno od drugoga, nego zato da nas grije, raspali, pa da i našim vjeroučenicima i studentima, kao ono Isusovim učenicima na putu u Emaus, „gori srce... dok im putem govorimo i otkrivamo Pisma“ (Lk 24,32).